

ACTES DEL XXè CONGRÉS D'HISTÒRIA DE LA MEDICINA CATALANA. Vic. Juny 2018

**METGES CATALANS QUE HAN DONAT NOM A PLANTES:
UNA APROXIMACIÓ AL SEU ESTUDI**

GUARDIOLA Elena; BAÑOS, Josep-Eladi

Facultat de Ciències de la Salut i de la Vida. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona

RESUM: La descoberta de noves plantes va lligada a la necessitat de donar-hi nom. L'elecció del nom, que acostuma a fer qui primer la descriu, en moltes ocasions té en compte qui la va descobrir, però també pot atorgar-se com a mostra de reconeixement a mèrits de diversa índole. Ha estat aquesta última una pràctica freqüent. Els objectius del present estudi han estat: a) localitzar aquelles plantes el nom de les quals té el seu origen en el nom d'un metge català, b) identificar la primera publicació en què es descriu cada planta en la que consti que el seu nom ha estat dedicat a aquell metge, i c) els motius pels quals li ha estat dedicada. Es presenten en aquest treball els primers resultats de l'estudi, 15 metges catalans als que s'han dedicat, per diferents motius, diversos noms de plantes: Joan Francesc Bahí i Fontseca, Miquel Bernades i Claris, Miquel Bernades i Mainader, Francesc Campderà i Camín, Joaquim Codina i Vinyes, Antoni Condal, Antoni de Gimbernat i Arboç, Josep Masdevall i Terrades, Ramon Masferrer i Arquimbau, Francesc Micó, Antoni Palau i Verdera, Benet Paltor i Fité, Joan Ignasi Puiggarí, Josep Quer i Martínez i Salvador Soliva. Els resultats de l'estudi mostren que la majoria dels metges catalans que han donat noms a plantes es van dedicar també a l'estudi de la botànica, àrea en la que van excel·lir. La majoria són noms de gèneres i gairebé la meitat dels metges tenen més d'una planta o gènere basats en el seu nom. Alguns van ser els descobridors o els primers en descriure les plantes que després han portat el seu nom. Entre els botànics que van batejar les plantes amb aquests noms n'hi ha tant d'espanyols com d'altres països europeus; els que més en van dedicar van ser, conjuntament, Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón.

PARAULES CLAU: Metges catalans – Botànics catalans – Metges-botànics catalans - Nomenclatura botànica – Nom botànic – Epònims

RESUMEN: El descubrimiento de nuevas plantas va unido a la necesidad de darles nombre. Su elección, que suele hacer quien la describe por primera vez, en muchas ocasiones tiene en cuenta quién la descubrió, pero también puede darse como muestra de reconocimiento a méritos de diversa índole. Ha sido esta última una práctica frecuente. Los objetivos del presente estudio han sido: a) localizar aquellas plantas cuyo nombre tiene su origen en el nombre de algún médico catalán, b) identificar la primera publicación en la que se describe cada planta, en la que conste que el nombre fue dedicado a aquel médico, y c) los motivos por los que le fue dedicada. Se presentan en este trabajo los primeros resultados del estudio, 15 médicos catalanes a los que se han dedicado, por diferentes motivos, varios nombres de plantas: Joan Francesc Bahí i Fontseca, Miquel Bernades i Claris, Miquel Bernades i Mainader, Francesc Campderà i Camín, Joaquim Codina i Vinyes, Antoni Condal, Antoni de Gimbernat i Arboç, Josep Masdevall i Terrades, Ramon Masferrer i Arquimbau, Francesc Micó, Antoni Palau i

Verdera, Benet Paltor i Fité, Joan Ignasi Puiggarí, Josep Quer i Martínez y Salvador Soliva. Los resultados del estudio muestran que la mayoría de los médicos catalanes que han dado nombres a plantas se dedicaron también al estudio de la botánica, área en la que destacaron. La mayoría son nombres de géneros y casi la mitad de los médicos tienen más de una planta o género basados en su nombre. Algunos fueron los descubridores o los primeros en describir las plantas que después han llevado su nombre. Entre los botánicos que bautizaron las plantas con estos nombres hay tanto españoles como de otros países europeos; los que más les dedicaron fueron, conjuntamente, Hipólito Ruiz y José Antonio Pavón.

PALABRAS CLAVE: Médicos catalanes – Botánicos catalanes – Médicos-botánicos catalanes - Nomenclatura botánica – Nombre botánico – Epónimos

Introducció i objectius

Durant els segles XVII i XVIII, l'estudi de la botànica experimentà un impuls extraordinari. Les nombroses expedicions a terres llunyanes, especialment a Amèrica, finançades per les cases reials europees, afavoriren els descobriments. La creació de jardins botànics contribuï a l'estudi de plantes fins llavors mai vistes. S'incrementà també l'estudi de les europees i, a Catalunya i a Espanya, molts científics herboritzaren per tot el país. El segle XIX veié també com la botànica assolí noves i importants fites.

Als estudis de medicina, la botànica era una matèria important; les plantes constituïen, a més, una font gairebé inesgotable de remeis i de tractaments per a moltes malalties. I molts metges compaginaren l'exercici de la medicina amb una intensa activitat com a botànics. Alguns, fins i tot, abandonaren la medicina per dedicar-s'hi íntegrament. La dedicació dels metges a diferents branques de la botànica no ha estat, però, limitada a aquests segles de major esplendor. N'hi va haver molts anteriorment i n'hi ha hagut fins als nostres dies.

La descoberta de noves plantes, mai descrites anteriorment, va lligada a la necessitat de donar-hi nom. L'elecció del nom d'una planta, que acostuma a fer qui primer la descriu, en moltes ocasions té en compte qui la va descobrir, però també pot atorgar-se com a mostra de reconeixement a mèrits de diversa índole. Ha estat aquesta última una pràctica freqüent dels botànics de tots els temps¹.

Els objectius del present estudi han estat: a) localitzar aquelles plantes el nom de les quals té el seu origen en el nom d'algun metge català, b) identificar la primera publicació en què es descriu cada planta en la que consti que el seu nom ha estat dedicat a aquell metge, i c) els motius pels quals li ha estat dedicada.

Es presenten en aquest treball els primers resultats de l'estudi: 15 metges catalans als que s'han dedicat, per diferents motius, diversos noms de plantes (es presenten per ordre alfabètic) (Taula 1). Per a cadascun s'inclou una curta ressenya biogràfica, el nom de les corresponents plantes epònimes i les publicacions (amb transcripció literal del text) en les que es va fer constar per primera vegada per què les hi van dedicar.

METGES CATALANS QUE HAN DONAT NOM A PLANTES

Joan Francesc Bahí i Fontseca (Blanes, 1775 – Barcelona, 1841)²

Començà a estudiar medicina a la Universitat de Cervera el 1791. Dos anys més tard, l'esclat de la guerra contra França li va fer interrompre els estudis. El 1794 va ser mobilitzat i s'enrolà com a practicant, essent practicant major de l'Hospital Militar de Figueres. Nomenat secretari de Josep Masdevall, aconseguí la dispensa del darrer any d'estudis a Cervera i la convalidació d'estudis per la pràctica feta a l'exèrcit, obtenint el 1794 els graus de batxiller, llicenciat i doctor. Posteriorment s'incorporà com a metge militar (1797), obtingué el títol de Cirurgia metge a la facultat reunida (1799) i una càtedra de Botànica al Reial Col·legi de Cirurgia de Burgos (1799). Com a comissionat, Bahí va recórrer Castella lluitant contra una epidèmia de paludisme, obtenint bons resultats. El 1805 tornà a Barcelona i ingressà a la direcció de Botànica de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona. El 1808, a causa de la guerra, va reprendre la seva activitat com a metge militar. Des de 1815, es dedicà a la docència botànica a Barcelona; allà creà una revista a través de la qual va difondre els seus coneixements i consells per a l'agricultura³. Durant el Trienni Liberal, com a vocal de la Junta de Sanitat i com a cap mèdic de l'Hospital Militar de Barcelona, va intervenir en el control d'una epidèmia de febre groga.

Gènere *Bahia*. Gènere botànic de plantes amb flors que pertany a la família de les *Asteraceae*, descrit pel botànic Mariano Lagasca, qui batejà aquestes plantes amb aquest nom en honor de Joan Francesc Bahí. Lagasca va descriure el gènere *Bahia* el 1816 a la seva obra *Genera et species plantarum*⁴; en aquest mateix volum descrivia l'espècie *Bahia ambrosioides*, un arbust perenne endèmic de Xile, que s'usa com a planta ornamental, i es coneix allà amb el nom comú de *chamizilla* o *manzanilla cimarrona*, per l'aspecte de les seves flors. Posteriorment se n'han descrit més d'un centenar d'espècies⁵.

Miquel Bernades i Claris (Puigcerdà, 1750 – Madrid, 1801)⁶

Estudià medicina a Montpeller, on es llicencià i doctorà el 1771. Com el seu pare, Miquel Bernades i Mainader, també es dedicà a la botànica. El 1793 succeí Antoni Palau i Verdera com a segon catedràtic del *Real Jardín Botánico* de Madrid. Fou cessat del càrrec poc abans de la seva mort, essent substituït per Cavanilles. Estudià la flora del País Valencià i de Múrcia. Feu publicar un llibre del seu pare sobre les morts aparents⁷. Continuà l'obra *Specimen Florae Hispanicae* que havia començat el seu pare i que ell millorà i augmentà considerablement, tot i que deixà també inacabada. Desenvolupà una intensa activitat com a metge, lligada també a la docència.

Gènere *Clarisia*. Gènere botànic de plantes amb flors que pertany a la família de les *Moraceae*, descrit pels botànics Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón, qui batejaren aquestes plantes amb aquest nom en honor de Miquel Bernades i Claris⁸. H. Ruiz i J. A. Pavón en deixaren constància el 1794 en la seva obra *Florae peruviana, et chilensis prodromus*. En aquesta obra descriuen el gènere *Clarisia* i deixen ben clar el perquè d'aquesta denominació, estretament lligada

a Miquel Bernades pare: “*Género dedicado al Dr. D. Miguel Barnades y Cláris, que ordena, aumenta, ilustra y previene para la prensa la Historia que escribió su ilustre Padre, de las Plantas españolas nuevas y raras, acompañada de unas 120 Láminas*”. Il·lustren aquest gènere amb un dibuix detallat de les principals característiques.

Clarisia volubilis Abat. Planta descrita pel botànic Pere Abat i Mestre el 1792, qui la batejà amb aquest nom en honor de Miquel Bernades i Claris. La descripció primera de la *Clarisia* es troba a les *Memorias Académicas de la Real Sociedad de Medicina* de 17929, on s’inclou un capítol amb el títol: “*Disertacion botanica; de la verdadera descripcion de una planta conocida nuevamente con el nombre de Clarisia volubilis*”. El relator de la *Disertacion* explica, en relació amb els motius pels quals es dona aquest nom a aquesta planta: “... por estas razones se propone el Sr. Abát describir con toda puntualidad el vegetal, á que ha dado el nombre ya expresado, por los motivos que despues se dirán” [...] “*Despues de haver expuesto el Sr. Abát quanto ha podido indagar relativamente a la planta que presentó viva, hace de ella una descripcion exacta, y la coloca en la clase, orden, genero y especie que le corresponde según el sistema sexual de Lineo*”; després de discutir la troballa en comparació amb dades de Linné i de Jussieu, conclou que “*Siendo pues tan distintos muchos de los caractéres de las partes de la fructificacion de nuestra planta, se debe determinar precisamente por genero nuevo, según los preceptos del citado Lineo*”, analitza els possibles noms d’aquest nou gènere basant-se en diferents consideracions lingüístiques i en noms donats per altres autors, que no el convencen, i acaba prenent les següents decisions (diu el relator): “*juzga el A. por despreciable el tal nombre, y pasa á denominar su planta con otra expresion, fundado en motivos poderosos, que la hagan subsistente, sin que quede al arbitrio de ninguno mudarla en lo sucesivo*”. I Abat li dona el nom de *Clarisia* perquè: “*Son notorios en el dia los méritos literarios del Dr. D. Miguel Barnades, el hijo, á quien por su singular aplicacion y adelantamientos en la Botánica, concedió S. M. una decente pension, y últimamente se ha dignado conferirle la enseñanza de esta ciencia, eligiendolo por segundo Catedrático de Botánica en su Real Jardin de Madrid*” [...] “*Con este motivo, y teniendo presente por consejo de Lineo, que á los sugetos que tienen contraidos méritos en esta ciencia se les debe dedicar alguna planta para hacerlos memorables; no se ha detenido el Sr. Abát, siguiendo el exemplo de otros sabios, en dedicar su planta al Dr. Barnades y Claris, llamandola CLARISIA. Se abstiene por ahora de darla nombre específico, por ser única en el genero, fundado en los cánones de Lineo, y en quanto á el trivial, le ha parecido oportuno el de VOLUBILIS, con lo qual queda denominada CLARISIA VOLUBILIS*”⁹. La *Clarisia volubilis* Abat es coneix també com *Anredera vesicaria* (Lam.) C. F. Gaertn.

Miquel Bernades i Mainader (Puigcerdà, 1708 – Madrid, 1771)¹⁰

Estudià a Montpeller i es traslladà a Madrid, on fou metge del duc d’Alba, Fernando de Silva y Álvarez de Toledo, i metge de cambra del rei Carles III. Ocupà després, per oposició, el càrrec de primer catedràtic al *Real Jardín Botánico* de Madrid, que Josep Quer havia deixat vacant (1764). Amb Bernades, el *Real*

Jardín Botánico s'orientà cap a la modernitat científica i la recerca. Metge, botànic i naturalista, herboritzà al sud de França, Mallorca, Castella, Catalunya, País Valencià i Andalusia, amb la intenció de confeccionar una flora espanyola, que malauradament deixà inacabada. Va mantenir correspondència freqüent amb alguns dels botànics més destacats de l'època, entre ells, Carl von Linné i Pehr Löfling. El 1767, publicà *Principios de Botánica sacados de los mejores escritos, y puestos en lengua castellana*¹¹, primera obra en castellà en la que s'acceptà la nomenclatura binària linneana i on intentà de fixar la terminologia botànica procurant de fer prevaler formes populars sobre els neologismes derivats directament del llatí. Participà, el 1769, en el projecte de creació d'una acadèmia medicopràctica a Catalunya per promoure l'actualització dels coneixements mèdics. Deixà varies obres inacabades, algunes de les quals publicà o continuà el seu fill⁷. L'Herbari Bernades és una de les col·leccions més antigues que conserva l'Institut Botànic de Barcelona.

Gènere *Barnadesia*. Gènere descrit pel botànic José Celestino Mutis (1732-1808), deixeble de Bernades, qui batejà aquestes plantes el 1781 amb aquest nom en honor de Miquel Bernades i Mainader. El gènere *Barnadesia* (Asteraceae) pertany a la subfamília *Barnadesioideae*, tribu *Barnadesieae*. El gènere *Barnadesia* comprèn 18 espècies arbustives o arbòries dels Andes d'Amèrica del Sud i del Brasil. C. von Linné el va incloure a *Supplementum plantarum*¹², obra on se cita aquest gènere per primera vegada, i on fa constar: "*In memoriam Botanici Hispanici Barnadez dixit Mutis*". A la mateixa obra, Linné va descriure *Barnadesia spinosa* basant-se en materials recollits per Mutis a Colòmbia. Mutis, recordava, després, quan dedicà una nova planta a Hipólito Ruiz, com abans que a Ruiz n'havia dedicat una a Bernades: "*En esta villa encuentre una nueva planta reducida a genero nuevo y destinada a perpetuar la memoria del difunto Ruiz. Debería tal vez haberlo ejecutado antes con dos nuevos géneros que hallé en Matute, pero el amor propio y algunos motivos de preferencia a don Miguel Barnades y la otra a mi nombre...*"¹³.

Genista barnadesii Graells. Planta, descrita anteriorment per Bernades, i batejada amb aquest nom per Marià de la Pau Graells a "*Ramilletes de plantas españolas*"¹⁴. Diu Graells: "*No cabe duda que Bernades vió y cogió esta hermosa planta en la Sierra de Guadalupe...*" /.../ "*Asegurado hoy día de lo mismo por la comprobacion y estudios hechos por los célebres botánicos Webb, Gay y Spach, me he decidido á publicarla con el nombre de Gen. Barnadesii, en atención á haber reconocido que Barnades la encontró antes que yo, y ser muy justo honrar la memoria de uno de nuestros botánicos mas laboriosos al par que modesto*". Al mateix volum, Graells publica una làmina il·lustrativa d'aquesta planta. Es tracta d'una planta del gènere *Echinopartum*, de la família *Fabaceae*, que es coneix també com *Echinopartum barnadesii* (Graells) Rothm.

El tàxon Barnades (o Barnadez) es fa servir per indicar a Miquel Bernades i Mainader com autoritat en la descripció i classificació de vegetals. Un exemple n'és la *Sideritis spinulosa* Barnades ex. Asso, de la família *Lamiaceae*, coneguda com herba de la pulmonia o espinadella espinosa, que creix de la Noguera i la Segarra fins al Matarranya i el Montsià⁵.

Francesc Campderà i Camín (Lloret de Mar, 1793 – 1862)¹⁵

Pensionat per la ciutat de Girona estudià medicina a Montpeller entre 1814 i 1819, any en què es doctorà i publicà *Monographie des Rumex, précédée de quelques vues générales sur la famille des Poligonées*¹⁶. En acabar els estudis, s'establí a Lloret de Mar, on es dedicà a l'exercici de la medicina durant més de 40 anys, sense abandonar la seva afició per la botànica. Fou pioner en l'ensenyament a cecs, àrea en la que inventà diversos instruments i publicà varies obres. El 1844 fundà a Lloret de Mar la *Torre Llunàtica*, un dels primers (sinó el primer) establiments espanyols privats dedicat al tractament científic dels malalts mentals, amb la finalitat de millorar les condicions d'aquests malalts. Realitzà estudis demogràfics i estadístics a Girona i Lloret i publicà diversos escrits que reflectien el seu interès per la llengua.

Gèneres *Campderia*. Nom de diversos gèneres de plantes, donat per diferents botànics en honor de Francesc Campderà i Camín. L'any 1821, Mariano Lagasca inclou a la seva obra *Amenidades naturales de las Españas*¹⁷ el que bateja com gènere *Campderia* (dins de la família de les *Apiaceae*: *Campderia* Lag., *Campderia sicula* Lag.). El 1822 al *Bulletin des Sciences*, de la *Société Philomathique* de París, J. R. Plassan¹⁸ explica que Achille Richard ha descrit un nou gènere, amb dues espècies, que ha anomenat *Campderia*: *Campderia Langsdorffii* i *Campderia tubiflora* ("Ce genre, auquel l'auteur donne le nom de *Campderia*, en l'honneur de M. Campdera, auteur d'une très bonne *Monographie du genre Rumex, renferme deux espèces, originaires l'une et l'autre du continent de l'Amérique méridionale*"). Bentham n'hi dedicà un dins de la família de les *Polyginaceae*, *Campderia floribunda* Benth., coneguda també com *Coccoloba floribunda* Benth. i *Campderia lindeniana* Benth. També trobem aquest nom, donat per Meissner, a la *Campderia gracilis* Meissner¹⁵.

L'abreviatura Campd. s'empra com indicació de Francesc Campderà i Camín en la descripció i classificació científica dels vegetals. L'*International Plant Names Index*⁵ n'inclou 53, entre ells, p. ex. *Rumex acuminatus* Campd., *Rumex americanus* Campd., *Rumex auritus* Campd., *Rumex claytonii* Campd., *Rumex denticulatus* Campd., *Rumex hastifolius* Campd., *Rumex lucidus* Campd. o *Rumex trifidus* Campd.

Joaquim Codina i Vinyes (La Cellera de Ter, 1867 – 1934)^{2,19,20}

Estudià medicina a Barcelona, on es llicencià el 1891. En acabar els estudis tornà a la casa pairal, Can Vinyes, per exercir la medicina d'allà estant i hi va romandre tota la vida. A partir de 1906, s'afecionà a la botànica, i en especial a la micologia –encoratjat especialment per Pius Font i Quer-, a la que es dedicà intensament. Publicà *Apuntes para la flora de la Sellera y su comarca*²¹ (1908 a 1911), així com diverses obres sol i amb P. Font i Quer, R. Maire i R. Heim. També va escriure diversos articles sobre els efectes tòxics dels bolets. A Codina es deuen les primeres exposicions de bolets a Catalunya, iniciades el 1914.

Pteris codinae Cad. et Pau. Falguera perenne de fins a 30 cm. Es troba a la zona del Pasteral, a La Cellera de Ter. Joaquim Codina la va trobar i estudiar el

1908 i, al principi, es pensà que era una espècie nova. Els botànics Cadevall i Pau l'anomenaren *Pteris codinae* en honor seu: "*Dedicada a honor de Joaquim Codina, metge de la Cellera, que la va descobrir a Catalunya*"²². Més tard es confirmà que es tractava d'una falguera ja coneguda al sud d'Àfrica i alguns punts d'Àsia (*Pellaea calomelanos* o *Pellaea hastata*).

Lepidella codinae Maire. Bolet comestible de la família *Amanitaceae*. Descobert pel micòleg R. Maire, el batejà amb aquest nom en honor de Joaquim Codina²³: "*Nous sommes heureux de dédier ce beau Champignon à notre confrère J. Codina, l'excellent mycologue catalan*". Es coneix també com *Amanita codinae*, *Armillaria codinae*, *Aspidella codinae* o *Saproamanita codinae*.

Cortinarius codinae Maire. Fong del gènere *Cortinarius*, família *Cortinariaceae*, trobat a La Cellera, que R. Maire va dedicar a J. Codina el 1937.

Salix catalaunica Sennen f. *codinae* Görz. Codina, amb Font i Quer, animà R. Görz a descriure els saules catalans i li va proporcionar espècimens complets. Görz va publicar els resultats dels seus estudis a la revista *Cavanillesia* el 1929²⁴. En agraïment, li dedicà una forma: *Salix catalaunica* Sennen f. *codinae* Görz.: "*In honorem Joaquin Codina i Viñas, medici Laselleriensis, botanici optime meriti, nominata*"

Gènere *Codinaea*. Gènere de fongs descobert i descrit per R. Maire el 1937, qui va dedicar-lo amb aquest nom a Joaquim Codina: "*Genus memoriae amici defleti J. Codina Vinyes, Mycologiae in Catalaunia apostoli jure merito dicatum*". Dins d'aquest gènere, Maire inclogué un nou fong que va batejar amb el nom *Codinaea aristata*²⁵.

Antoni Condal (Barcelona - , segle XVIII)²⁶

Se sap que era metge, de Barcelona, i que fou un dels dos metges (l'altre fou Benet Paltor), que acompanyaren Pehr Löfving a la Guaiana (1754-56), en l'expedició que la Corona espanyola va enviar, comandada per José de Iturriaga, per delimitar les fronteres entre els territoris d'Espanya i Portugal a la zona de l'Orinoco. Löfving va morir el 22 de febrer de 1756. Amb la seva mort es va desfer progressivament l'equip de naturalistes; Condal va desertar l'1 d'agost.

Gèneres *Condalia*. Gèneres descrits pels botànics Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón i, posteriorment, per A. J. Cavanilles, qui batejaren diferents plantes amb aquest nom en honor d'Antoni Condal^{8,27}. Ruiz i Pavón descriueren el gènere *Condalia* el 1794 i feren constar: "*Género dedicado á Don Antonio Condal, Médico Catalan, discípulo de Pedro Loefling, y uno de sus dos compañeros en el viaje al Orinoco*"⁸. Poc després, però, s'adonaren que aquest gènere era el mateix que un de descrit anteriorment: el gènere *Coccocipsilum*. El 1799, A. J. Cavanilles, dedicà a A. Condal un altre gènere, que portaria el mateix nom: *Condalia* ("*Para que se conserve pues la memoria de Condál le dedico yo ahora este género nuevo*")²⁷.

Antoni de Gimbernat i Arboç (Cambrils, 1734 – Madrid, 1816)^{2,28}

Batxiller en arts, per la Universitat de Cervera, el 1756 es traslladà a Cadis per estudiar al Col·legi de Cirurgia creat per Pere Virgili. Hi ingressà el 1758, fou col·legial intern durant 6 anys, destacant per la seva habilitat com anatomista, i es graduà el 1762. Virgili li demanà que fes de professor d'Anatomia al Col·legi de Cirurgia de Barcelona, on en fou nomenat el 1765 així com també cirurgià major de l'Hospital de Santa Creu. A Barcelona, va descriure el lligament que porta el seu nom així com altres elements anatòmics i, especialment, la tècnica per intervenir l'hèrnia crural. Aquest procediment el presentà públicament a Madrid el 1768 i al llibre *Nuevo método de curar la hernia crural* (1793)²⁹. Per encàrrec del govern de Carles III visità durant quatre anys (1774-1778) hospitals de París, Londres, Edimburg i Amsterdam. El 1787 va fer el discurs inaugural del nou Col·legi de Cirurgia de Madrid, del que va ser nomenat director perpetu a més de ser-ne catedràtic. El 1801 fou nomenat Primer Cirurgià Reial i, com a tal, president de tots els col·legis de cirurgia d'Espanya. Les tropes d'ocupació franceses el nomenaren president de la Comissió de Sanitat; Ferran VII ho interpretà com un signe de col·laboració amb l'administració napoleònica i el destituí de tots els seus càrrecs. Els últims anys patí un deteriorament físic progressiu i va perdre part de la visió.

Gènere *Gimbernatia*. Gènere de la família de grans arbres Combretaceae, descrit pels botànics Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón el 1794, dedicat a Antoni de Gimbernat⁸: "*Género dedicado á D. Antonio de Gimbernat, muy hábil Cirujano de Cámara del Rey, el qual ha contribuido mucho al establecimiento del Jardin de Barcelona y de su nueva Cátedra de Botánica*"; aquest gènere havia estat descrit anteriorment, però Ruiz i Pavón n'havien estat els descobridors, per això, afegeixen: "*No admitimos el nombre de Chuncoa, baxo del qual Antonio Lorenzo de Jussieu publicó este mismo Genero, porque Chuncoa significa distinta cosa que Chunchu, que es el nombre que dan los Indios á una de las dos Especies, y porque Linneo excluye los nombres genéricos bárbaros de la botánica; y así por estas razones, como por ser nosotros los descubridores de este Género, hemos tenido por mas conveniente darle otro nombre mas adecuado*". Es coneix també com a *Terminalia*; inclou al voltant de 100 espècies distribuïdes en regions tropicals del món.

Josep Masdevall i Terrades (Figueres, c. 1730-40 – Trujillo [Cáceres], 1801)³⁰

Estudià medicina a Cervera, on es doctorà, i amplia els seus coneixements a la facultat de medicina de Montpeller. Exercí durant un temps a Figueres i formà part de diverses comissions. El 1783 fou comissionat per a recórrer les poblacions que estaven afectades per una greu epidèmia de tercianes entre Solsona, Lleida, Igualada i el Camp de Tarragona. Mesos després fou nomenat inspector d'epidèmies del Principat de Catalunya. Tingué un paper molt important durant les epidèmies de febres pútrides de 1783 a Lleida i el Pla d'Urgell i a la de Barbastre de 1784-85. En aquestes epidèmies utilitzà un preparat de la seva invenció (l'opiat Masdevall)³¹, que ràpidament fou emprat arreu. El 1784 presentà una iniciativa de reforma de la formació en medicina. Fou cridat a

Madrid i va ser metge de cambra dels reis Carles III i Carles IV. El Comte de Floridablanca li encarregà l'elaboració d'un *Dictamen* sobre la salubritat de les indústries d'indianes. Molt actiu en moltes altres àrees, creà una almadrava a Roses i elaborà un projecte per construir un nou poble, Sant Lluís dels Reials Lliuraments, prop de Figueres. Va morir quan acompanyava els reis Carles IV i Maria Lluïsa en un viatge a Extremadura.

Gènere *Masdevallia*. Gènere d'orquídiades descobertes per Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón, i batejades amb aquest nom en honor de Josep Masdevall: "*Genero dedicado al Sr. Dr. D. Joseph de Masdevall, Medico muy benemérito de S. M. y Promotor de la Botánica*"¹⁸. El gènere *Masdevallia* inclou moltes plantes que creixen a gran altitud, especialment a Amèrica de Sud i Central, des de Brasil fins a Mèxic, tot i que són més abundants a Colòmbia, Equador, Perú i Bolívia. Se n'han descrit més de 280 espècies des de la primera descripció dels botànics espanyols.

Ramon Masferrer i Arquimbau (Vic, 1850 – Cotabato [Filipines], 1884)³²

Realitzà els estudis de segon ensenyament al Seminari de Vic. En acabar, es traslladà a Barcelona, on estudià medicina i ciències naturals, llicenciant-se en ambdues a la Universitat de Barcelona. Acabats els estudis universitaris, ingressà en el Cos de Sanitat Militar, on arribà a metge primer. El seu primer destí va ser a Vic, d'on va marxar el gener de 1877 per traslladar-se a les illes Canàries, on romangué durant dos anys; allà estudià la flora i intervingué en la remodelació del Jardí Botànic de l'Orotava. Més tard publicà el catàleg de plantes de l'arxipèlag canari. Tornà llavors de nou a Vic, on exercí com a metge. Va col·laborar amb l'Esbart de Vic i el Círcol Literari de Vich. Estudià la flora de la Plana de Vic. El 1883, a petició pròpia, fou destinat a les Filipines, motivat per la possibilitat d'estudiar la flora d'aquelles illes, al temps que millorava dins l'escalafó militar. Però poc després de la seva arribada, el mes de març de 1884, hi va morir víctima del còlera. Fou un autor molt prolífic, tot i que va morir als 33 anys.

Sempervivum masferrerii Hillebr. Espècie de planta tropical amb fulles suculentas que pertany al gènere *Aeonium*, de la família de les crassulàcies. És una espècie arbustiva petita, que pot arribar als 40 cm. Les fulles són molt carneses i tenen unes llistes vermelles; les flors són de color groc. Es coneix també com *Aeonium sedifolium* (Webb ex Bolle) Pit. & L. Proust. És endèmica de les illes Canàries (Tenerife i La Palma). Hillebrand li va donar aquest nom el 1881 en honor de Ramon Masferrer, amb qui la va descobrir a l'illa de Tenerife³³: "*Esta planta, que gustoso dedico á mi estimado amigo y celoso botánico Dr. D. Ramon Masferrer, tiene su colocación natural cerca del Sempervivum strepsicladem Webb; pero se distingue de este ultimo y de todas las otras especies de estas islas, en cuanto me son conocidas, por la presencia de una columna central manifiesta, y por la singular deiscencia de los carpelos, que además están provistos de unas espuelas obtusas [...]*".

Francesc Micó (Vic, 1528 – Barcelona, c. 1592)³⁴

Estudià medicina i farmàcia a Salamanca. A finals de la dècada de 1550 es traslladà a Extremadura, a l'hospital del monestir de Guadalupe, per ampliar i perfeccionar els seus coneixements; allà s'afeccionà a la botànica. Més tard, s'establí a Barcelona, on exercí com a metge; fou una personalitat influent a la ciutat i hi va restar fins a la seva mort. Micó fou un expert anatomista i fou l'artífex de la renovació de l'ensenyament de l'anatomia a la Universitat de Barcelona. Fou un botànic molt reconegut tant a Catalunya i Espanya com a l'estranger; gràcies a ell, els estudis de botànica a Catalunya tingueren un impuls important en el segle XVI. Tot i la seva gran activitat mèdica i universitària, deixà una sola obra escrita³⁵.

Ramonda myconi L. (*Auricula ursi myconi* Dalech.). Herba de la família de les gesneriàcies, amb una roseta de fulles ovades, crenades, de superfície rugosa, piloses per sobre i densament cobertes de pèls ferruginosos per sota, i amb flors morades, amb el centre groc, que es fa a les roques calcàries ombrívols dels Pirineus i altres muntanyes, i és emprada popularment com a remei pectoral. Fou descoberta per F. Micó. Es coneix com orella d'ós, borratja de cingle, herba de la tos, herba tossera o herba tossina. Micó no va publicar cap de les seves aportacions a la botànica, però Daléchamps inclogué 25 (segons alguns autors foren 30) dels exemplars que Micó li envià a la seva publicació *Historia generalis plantarum*³⁶ publicada a Lió els anys 1586-1587; aquest botànic donà el nom d'*Auricula ursi myconi* a una d'aquestes plantes descobertes per Micó, que després Linné rebatejà com *Verbascum myconi*. Altres sinònims en són *Chaixia myconi* (L.) Lapeyr. o *Myconia borraginea* Lapeyr.

Gènere *Miconia*. Gènere botànic de plantes de flors, que pertany a la família *Melastomataceae*. Les plantes d'aquest gènere es troben sobretot a les zones càlides i tropicals d'Amèrica. La majoria de les espècies son matolls i arbres de fins a 15 metres d'altura. Els botànics Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón batejaren aquestes plantes amb aquest nom en honor de Francesc Micó⁸: "*Género dedicado á D... Micon, esclarecido Médico de Barcelona y no común Botánico, según aparece de la Historia de plantas de Jacoho Dalecamph, á quien cuidaba de enviar dibuxos de plantas, sus descripciones y la relación de las virtudes que habia experimentado en ellas*".

Antoni Palau i Verdera (Blanes, 1734 – Madrid, 1793)³⁷

Metge i farmacèutic, fou deixeble de Josep Salvador, apotecari i botànic barceloní qui, probablement, va despertar l'interès de Palau per la botànica. Exercí d'apotecari a Tordera. El 1766 ingressà a la Reial Conferència de Física de Barcelona. El 1773 guanyà per oposició la plaça de segon catedràtic del *Real Jardín Botánico* de Madrid. Gómez Ortega (primer catedràtic) i Palau feren del *Jardín* una institució capdavantera, essent la botànica espanyola una de les més reconegudes a l'època. L'arribada de Palau al *Jardín Botánico* va impulsar l'adopció de la nomenclatura i el mètode de classificació de plantes ideats feia pocs anys pel botànic suec Carl von Linné, de qui va traduir i sobre el qual va

escriure diverses obres³⁸. El 1793, poc abans de morir, fou succeït en el càrrec de segon catedràtic per Miquel Bernades i Claris.

Gènere *Palaua*. Gènere botànic que pertany a la família *Malvaceae*, descrit el 1785 per A. J. Cavanilles, qui batejà aquestes plantes amb aquest nom en honor a Antoni Palau, de qui havia estat deixeble i corresponsal i a qui devia molts dels exemplars que ell analitzà i classificà³⁹: “*In honorem D. Antonii Palau & Verdera professoris botanici in Regio horto Matritensi, qui Philosophiam botanicam Linnaei in hispanum sermonem & transtulit & ornavit, nunc autem genera & species persequitur; cujus magni operis prodiit jam primum volumen, cui accedunt genera & species nuperrime repertae, tum etiam & plantarum accurata descriptiu & usus sive-oeconomicus sive officinalis*”. El reconeixement d’aquest gènere quedà plasmat, uns anys després, en l’obra d’H. Ruiz i J. A. Pavón *Florae peruvianae, et chilensis prodromus*⁸, on aquests autors descriuen el gènere *Palaua* i fan constar, en relació amb aquesta denominació: “*Género dedicado á D. Antonio Palau, segundo Catedrático del Real Jardín Botánico de Madrid, que tiene pocos iguales en la diligencia y perspicacia del exámen y conocimiento de las Plantas y en la asiduidad y aplicación al ejercicio de la enseñanza, esclarecido defensor de las doctrinas Linneanas así de palabra como por medio de los escritos que ha publicado, y que habiendo reconocido diligentemente los esqueletos de las Plantas que ántes de ahora se le habían dedicado por el Dr. Cavanilles, se afirma constantemente en que son especies de Malope, y admite este Género nuevo como ligera muestra de nuestra gratitud y aprecio*”.

El tàxon *Palau* es fa servir per indicar a Antoni Palau i Verdera com autoritat en la descripció i classificació de vegetals. Un exemple n’és l’*Aloysia citrodora* Palau⁵, la marialluïsa, que dedicà a Maria Lluïsa de Parma, en aquells moments Princesa d’Astúries, esposa del que seria rei Carles IV (“*dedicado por nuestro paisano D. Antonio Palau y Verdera, á la Reina D^a. Maria Luisa esposa del Sr. D. Carlos IV, de feliz memoria, cuando Princesa de Asturias, por cuyo motivo antes se conocía, en vulgar, con el nombre de yerba de la Princesa, y despues se ha llamado de la Reina Maria Luisa*”^{40,41}). Aquesta planta, originària d’Amèrica del Sud, fou introduïda a Europa a través de la colonització espanyola; va rebre el nom *Aloysia*, i per extensió marialluïsa, Maria Lluïsa, herba Lluïsa, herba de la princesa o reina Lluïsa; la denominació *citrodora* fa referència a l’aroma de llimona de les seves fulles.

Benet Paltor i Fité (Pirineu català, 1730 – Barcelona, 1782)⁴²

Els seus primers estudis els feu als jesuïtes i després estudià medicina. Fou deixeble del metge A. Piquer a la Universitat de València, on practicà especialment disseccions anatòmiques i arribà a impartir classes d’aquesta disciplina. Es graduà a la Universitat de Gandia, on presentà una tesi el 1751. Publicà una obra titulada *Compendium Anathomium* i fou revalidat pel *Real Tribunal del Protomedicato* de la Cort de Madrid. Fou un dels dos metges (l’altre fou Antoni Condal), que acompanyaren Pehr Löfving a la Guaiana (1754-56), en l’expedició que la Corona espanyola va enviar, comandada per José de Iturriaga, per delimitar

les fronteres entre els territoris d'Espanya i Portugal a la zona de l'Orinoco. Quan va morir Löffling, el 1756, Paltor es va fer càrrec dels seus llibres, manuscrits i dibuixos i de les plantes aplegades per tots dos; i, per encàrrec d'Iturriaga, assumí la formació dels dibuixants i la direcció del treball botànic. L'agost de 1757 Paltor desertà després d'informar els seus valedors d'Espanya del mal tracte que rebia. Tornà a Espanya el 1761 i, després de passar un temps a Madrid, finalment tornà a Barcelona el 1772, on va seguir la seva carrera com a metge i botànic.

Gènere *Paltoria*. Gènere botànic que pertany a la família de les *Aquifoliaceae* Bercht. & J. Presl., descrit pels botànics Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón, qui batejaren aquestes plantes amb aquest nom en honor de Benet Paltor i Fiter⁸: “*Género dedicado á D. Benito Paltor, Médico Barcelones, que con D. Antonio Condal acompañó á su maestro Pedro Loeffling en la expedicion Botánica del Orinoco*”

Joan Ignasi Puiggarí (Barcelona, 1823 – São Paulo [Brazil], 1901)⁴³

Estudià medicina i s'interessà molt aviat per la botànica (fou deixeble d'Antoni Cebrià Costa i Cuixart), i especialment per la criptogàmia, essent, probablement, qui més s'hi dedicà ja des d'un principi, aconseguint una de les col·leccions briològiques més nodrides de l'època. Exercí un temps com a metge als Prats del Rei (Anoia). Es traslladà després a Barcelona on es dedicà encara més a l'estudi de les criptògames del Principat. Durant els primers anys de la Restauració emigrà al Brasil i deixà tot el material que havia recollit i analitzat fins llavors a diversos botànics catalans, perquè en prosseguissin l'estudi. Després de residir breument en diversos llocs, i d'haver passat per l'Argentina, a la primavera de 1878 s'establí, amb la seva família, a Apiaí (a la serra de Paranapiacaba), al sud de l'estat de São Paulo. Prosseguí allà amb l'estudi de les criptògames, principalment molles i líquens. Mantingué correspondència amb briòlegs i liquenòlegs europeus destacats com Adalbert Geheeb, Duby, Müller Argoviensis, Lojka, Grunow (ficòleg), Spegazzini (micòleg) i, sobretot, Frederic Trémols. No va publicar gaires treballs. Fou Spegazzini un dels que donà difusió a les seves troballes, en publicar l'any 1889 l'obra *Fungi Puiggariani*⁴⁴. Treballà per a la Comissão Geográfica e Geológica de São Paulo. Amb molta probabilitat, aquest és el metge català a qui devem un nombre més gran de noms de plantes.

Puiggaria, *Puiggariella*, *Puiggariopsis*, *Puiggariana*, *Puiggarii*. Diferents noms donats per botànics i biòlegs a diversos fongs, falgueres, molles, líquens, algues i altres plantes en honor de Joan Ignasi Puiggarí. Puiggarí fou un gran estudiós que compartí les seves troballes amb molts altres botànics als qui proporcionà centenars de nous exemplars que ell havia descobert. Molts d'aquests botànics, que prosseguiren els estudis de Puiggarí, en publicaren els resultats i li dedicaren, com a just reconeixement, el nom de diferents gèneres i espècies: “*Debió ser reconocido por los briólogos de su tiempo, por cuanto le fueron dedicadas algunas especies nuevas, Orthotrichum Puiggarii Duby., Psyschomitrium Puiggarii Geh. et Hamp., e incluso un género Puiggaria elegans Duby, que corresponde al género Lepidopilum, procedentes todos de Apiahy y están en el herbario del Instituto Botánico de Barcelona*”⁴⁵. En són exemples:

Falgueres: *Offerzia Puiggarii* Glaziou, *Trichomanes Puiggarii* Glz. **Molses:** *Bryum Puiggarii* Ghb & Hpe., *Conomitrium Puiggarii* Ghb & Hpe., *Dicranella Puiggarii* Ghb & Hpe., *Enthosdonon Puiggarii* Ghb & Hpe., *Hookeria Puiggarii* Ghb & Hpe., *Hypnum Puiggarii* Ghb & Hpe., *Hypnum* (*Platy-hypnum*) *Puiggarii* Ghb, & Hpe., *Isosopterygium Puiggarii* Ghh. & Hpe., *Puiggaria elegans* Duby, *Neckera Puiggarii* Ghb & Hpe., *Schlotheimia Puiggarii* Ghb & Hpe., *Physcomytrium Puiggarii* Ghb & Hpe., *Puiggaria ovalifolia* Duby, *Puiggaria vestida* Ghb & Hpe., *Thysanomytrium Puiggarii* Ghb & Hpe., *Webera Puiggarii* Ghb & Hpe. **Hepàtiques:** *Jungermannia Puiggarii* Gottsche. **Líquens:** *Arthonia Puiggarii* Müll. Arg., *Opergrapha Puiggarii* Müll. Arg., *Ramalina Puiggarii* Müll. Arg. **Algues:** *Ceramopsis Puiggariana* Grunow, *Navicula Puiggariana* Grw., *Schizomeris Puiggariana* Grw. **Diatomàcies:** *Grammatophora Puiggariana* Grunow⁴⁶. **Fongs:** *Armillaria Puiggarii* Speg., *Clitocybe Puiggarii* Speg., *Pleurotus Puiggarii* Speg., *Pholiota Puiggarii* Speg., *Flammula Puiggarii* Speg., *Polystictus Puiggarii* Speg., *Favolus Puiggarii* Speg., *Hydnum Puiggarii* Speg., *Stereum Puiggarii* Speg., *Cyphella Puiggarii* Speg., *Clavaria Puiggarii* Speg., *Calocera Puiggarii* Speg., *Calathiscus Puiggarii* Speg., *Cyathus Puiggarii* Speg., *Bovista Puiggarii* Speg., *Chondrioderma Puiggarii* Speg., *Diorchidium Puiggarii* Speg., *Uredo Puiggarii* Speg., *Dimerosporium Puiggarii* Speg., *Diatrype Puiggarii* Speg., *Anthostomella Puiggarii* Speg., *Hypoxylon Puiggarii* Speg., *Kretzmaria Puiggarii* Speg., *Sphaerella Puiggarii* Speg., *Leptosphaeria Puiggarii* Speg., *Nectria Puiggarii* Speg., *Hypocrea Puiggarii* Speg., *Ophionectria Puiggarii* Speg., *Cordiceps Puiggarii* Speg., *Phyllachora Puiggarii* Speg., *Montagnella Puiggarii* Speg., *Microphyma Puiggarii* Speg., *Puiggariella Apiahyna* Speg., *Asterina Puiggarii* Speg., *Lembosia Puiggarii* Speg., *Chlorosplenium Puiggarii* Speg., *Phaeopeziza Puiggarii* Speg., *Ascochyta Puiggarii* Speg., *Septoria Puiggarii* Speg.⁴⁴, etc.

Josep Quer i Martínez (Perpinyà, 1695 – Madrid, 1764)⁴⁷

Estudià medicina a la Universitat de Perpinyà. Acabà la carrera l'any 1716, amb un expedient brillant. S'incorporà a l'exèrcit espanyol com a cirurgià major del Regiment de Sòria, que llavors es trobava a Girona. S'interessà molt aviat per la botànica, però també per la farmàcia i la zoologia. Viatjà molt amb l'exèrcit, com a metge, i realitzà estudis de la flora dels llocs on anava. El 1733, amb l'exèrcit es traslladà a Itàlia. El rei el va recompensar per la seva tasca com a cirurgià nomenant-lo primer ajudant del cirurgià major de l'exèrcit, i Quer es traslladà a Madrid. Tornà a Barcelona el 1741, essent cirurgià consultor de l'exèrcit, per embarcar de nou cap a Itàlia. El febrer de 1745 va rebre l'ordre de tornar a Madrid, i s'hi va establir. El 1755, el rei Ferran VI va assignar la finca de Migas Calientes per tal que s'hi creés un jardí reial (com a *Real Jardín Botánico*) i nomenà Josep Quer primer professor d'aquest jardí. Es dedicà llavors a l'ensenyament de la botànica. Publicà diverses obres, molt rellevants a l'època. En morir, Miquel Bernades i Mainader el succeí al *Jardín*.

Gènere *Queria*. Gènere botànic de plantes, de la família *Caryophyllaceae* i l'ordre *Caryophyllales*. El botànic Carl von Linné inclogué entre els nous gèneres descrits a les seves obres el gènere *Queria*, dedicat a Josep Quer. Aquest gènere fou descrit per un dels seus deixebles més destacats, Pehr Löfling. Gómez Ortega⁴⁸ explica :

“Hallándose en Madrid el año 1752 el Discípulo de Linneo, don Pedro Loefling, descubrió en las excursiones que hizo por sus territorios y los de San Fernando esta curiosísima planta, que por su pequeñez se havia ocultado hasta entonces á la vista de los demas Botánicos, y se la remitió a su Maestro. Habiendo examinado este los esqueletos, ó yerbas secas que recibió, y los apuntamientos del Discípulo, consagró el nombre de familia de don Joseph Quer á la nueva planta, publicó entre sus Géneros el del número 108, llamándole Quería, y le describió así: QUERIA. Loefling”.

El tàxon Quer s'empra, en botànica, com indicació de Josep Quer i Martínez en la descripció i classificació científica dels vegetals. Alguns exemples són: *Caprifoliaceae Caprifolium germanicum* Quer, *Elatinaceae Alsinastrum* Quer, *Fabaceae Cytisus lusitanicus* Quer ex Willk. i *Scrophulariaceae Asarina lobelii* Quer⁵.

Salvador Soliva (Tordera, 1750 - Madrid, 1793)⁴⁹

Doctorat a Cervera, el 1771, es va establir a Madrid. Metge i botànic, fou metge de la família reial espanyola i professor agregat al *Real Jardín Botánico* de Madrid, amb l'encàrrec específic d'estudiar les propietats curatives de les plantes. Publicà dues obres que tingueren gran ressò: *Disertación sobre el sen de España* (1774) i, amb Joaquín Rodríguez, en 3 volums, *Observaciones de las eficaces virtudes nuevamente descubiertas ó comprobadas en varias plantas* (1787, 1788 i 1790). Fou succeït al *Jardín* per José Severo López.

Gènere Soliva. Gènere de plantes que pertany a la família *Asteraceae*. Compren 36 espècies. Tot i que les plantes del gènere *Soliva* es troben sobretot a Amèrica, n'hi ha arreu del món, incloses la Península ibèrica i les illes Balears. Fou descrit per Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón; li donaren aquest nom en honor a Salvador Soliva: “*Género dedicado al Dr. D. Salvador Soliva, Médico de la Real Familia, y uno de los dos Profesores agregados al Real Jardín Botánico, para las observaciones de las virtudes de las plantas, de que se han publicado ya tres Volúmenes*”⁸.

Discussió

Els resultats d'aquest estudi, a hores d'ara, mostren que la majoria dels metges catalans que han donat noms a plantes es van dedicar també a l'estudi de la botànica, àrea en la que tots ells, per uns motius o altres, van destacar. En són una excepció Antoni de Gimbernat i Josep Masdevall que, tot i no dedicar-se assíduament a la botànica, indubtablement van tenir una influència molt important en la medicina de la seva època i van afavorir el progrés i els estudis de botànica. Per aquest motiu, no és d'estranyar que Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón els dediquessin els corresponents gèneres.

La gran majoria són noms de gèneres i gairebé la meitat dels metges tenen, a més d'un o diversos gèneres, més d'una planta amb el seu nom. A més, alguns van ser els descobridors o els primers en descriure les plantes que després portarien el seu nom, però van ser altres botànics els qui van donar el nom a aquelles

descobertes, no pas ells. En tots els casos, va quedar per escrit a qui dedicaven aquell nom, així com els motius pels quals ho feien.

Entre els botànics que van batejar les plantes amb aquests noms n'hi ha tant d'espanyols com d'altres països europeus, tots ells de renom. Així, per exemple, Carl von Linné inclogué entre els nous gèneres descrits a les seves obres el gènere *Queria*, dedicat a Josep Quer, descrit per un dels seus deixebles més destacats, Pehr Löfling, que va conèixer Quer durant la seva estada durant dos anys a Madrid. En una de les obres de Linné traduïda al castellà podem llegir: "*Era nuestro Loefling incapaz de olvidar los beneficios recibidos: los cuatro nuevos géneros de yerbas que encontró en España, á los quales puso por nombre Ortega, Minuartia, Queria y Velezia, son otros tantos testimonios de su gratitud, que cada año se renuevan para eternizar la memoria de aquellos ilustres profesores*"⁵⁰.

Els que més en van dedicar a metges catalans van ser, conjuntament, Hipólito Ruiz i José Antonio Pavón. Una de les obres més importants de la botànica del segle XVIII fou la publicada l'any 1794 per aquests autors, botànics espanyols que participaren en expedicions a Amèrica del Sud, i molt especialment a Perú, *Florae peruvianaë, et chilensis prodromus*⁸. L'obra recollia una part de les 3.772 plantes que estudiaren aquests científics i a les quals donaren nom (de forma provisional en molts casos, pendants d'estudis posteriors). Ruiz i Pavón, en una primera etapa, principalment anterior a la publicació de *Florae peruvianaë, et chilensis prodromus*, dedicaren la major part dels nous noms als protectors de les expedicions, des de Carles IV i la seva esposa Maria Lluïsa de Parma (*Carludovica* Ruiz & Pav.), a Manuel Godoy (*Godoya* Ruiz & Pav.) o a José Moñino, comte de Floridablanca (*Floridablanca* Ruiz & Pav. i *Monnina* Ruiz & Pav.) així com a un bon nombre de ministres i personalitats que hi havien col·laborat. També dedicaren noms a altres polítics i membres de la noblesa i, molt especialment, a metges i botànics destacats de l'època, tant espanyols com estrangers, especificant, en aquests casos, que ho feien com a reconeixement dels seus mèrits. És dins d'aquest grup que trobem els gèneres dedicats a metges catalans. Aquesta era una pràctica freqüent entre els botànics de l'època¹.

Com explica Barreiro, a l'epíleg d'una altra obra d'H. Ruiz⁵¹ en la que revisa *Florae peruvianaë, et chilensis prodromus*: "*Hay que reconocer todavía en esta obra otro acierto, y no pequeño, y es el de consagrar la mayoría de los géneros a españoles beneméritos de las ciencias naturales. A través de sus páginas van desfilando los nombres de todos aquellos que, o las cultivaron, especialmente la Botánica, o las fomentaron y promovieron con su apoyo material o moral*". I comenta: "*Concretándonos al siglo XVIII, podemos asegurar que será rarísimo el español que deje de tener su puesto en el Prodrómo, si protegía la ciencia de las plantas o dedicó a ella sus aptitudes y desvelos*". Bona prova d'això són els gèneres que porten el nom de metges botànics catalans gràcies a ells: *Masdevallia*, dedicat a Josep Masdevall; *Clarisia*, dedicat a Miquel Bernades i Claris; *Condalia*, dedicat a Antoni Condal; *Miconia*, dedicat a Francesc Micó; *Paltoria*, dedicat a Benet Paltor i Fiter, i *Soliva*, dedicat a Salvador Soliva.

Un cas a part és el de Joan Ignasi Puiggarí. Fou un gran estudiós, que compartí les seves troballes amb molts altres botànics als qui proporcionà centenars de nous exemplars que ell havia descobert. Molts d'aquests botànics, que prosseguiren els estudis de Puiggarí, en publicaren els resultats i li dedicaren el nom de diferents gèneres i espècies. Són moltes les plantes que es batejaren amb el seu nom. En deixà constància l'any 1903, poc després de la seva mort, el Butlletí de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona⁵² quan repassà la contribució de Puiggarí a l'estudi de la botànica i com es plasmà en el reconeixement per part dels col·legues d'arreu del món: "*Y, en efecto, brillante fué el resultado de sus exploraciones, según puede verse en diversas obras donde se dan a conocer sus descubrimientos. En los "Lichenologische Beiträge" del Dr. J. Müller se describen 5 géneros y 247 especies nuevas por él descubiertos y varios helechos, entre otros, la magnífica Alsophylla Puiggarii". /.../. "Las "Mémoires de la Société de Physique et d'Histoire naturelle de Genève" publicaron un nuevo género de Musgos denominado Puiggaria en el que van comprendidas varias especies también por él descubiertas. Por fin citaremos la importante memoria de Carlos Spegazzini "Fungi Puiggariani" publicada en el tomo XI del "Boletín de la Academia Nacional de Ciencias de Córdoba" (Argentina) en que se da cuenta de 484 especies de Hongos nuevas para el Brasil, y entre ellas 267 completamente nuevas para la Ciencia, con 12 géneros también Nuevos, constituidos por varias de estas especies, entre otros, el género Puiggariella. Todo debido á las arduas exploraciones de nuestro distinguido consocio". En Aquesta obra⁴⁴ de més de 250 pàgines, escrita en llatí, recull 484 fongs, tots aportats per Puiggarí ("omnes provenientes, a praeclaro medicinae Doctore Johanne Puiggarí, Barcinensi"), 39 dels quals porten el nom de Puiggarí,. Casas Sicart⁴⁵ esmenta altres reconeixements dels coetanis de Puiggarí: "*Debió ser reconocido por los briólogos de su tiempo, por cuanto le fueron dedicadas algunas especies nuevas, Orthotrichum Puiggarii DUBY., Psyschomitrium Puiggarii Geh. et Hamp., e incluso un género Puiggaria elegans DUBY, que corresponde al género Lepidopilum, procedentes todos de Apiahy y están en el herbario del Instituto Botánico de Barcelona*". Hi ha, però, moltes altres plantes, algunes descrites molts anys després, com ara la *Puiggariopsis* Menzel i la *Puiggariopsis aurifolia* Mitt. (publicades per Menzel el 1992)⁵³, que també porten el seu nom.*

Cal dir, a més, que alguns d'aquests metges botànics (com Barnades, Campderà, Palau o Quer) tenen el seu tàxon, reconegut pels codis internacionals de nomenclatura botànica, que els identifica com autoritat en la descripció i classificació de vegetals⁵.

NOTA: Aquest estudi està encara en curs. Hores d'ara s'han localitzat alguns altres metges catalans que han donat nom a diferents plantes –a més dels que s'han inclòs en aquesta publicació– que s'estan investigant actualment.

Bibliografia

- González Bueno A, Rodríguez Nozal R. Plantas americanas para la España ilustrada: génesis, desarrollo y ocaso del proyecto español de expediciones botánicas. Madrid: Editorial Complutense; 2000. p. 32-3.
- Galeria de Metges Catalans. <http://www.galeriametges.cat/>
- Memorias de agricultura y artes, que se publican de orden de la Real Junta de Gobierno del Comercio de Cataluña. Barcelona: Imprenta de Antonio Brusi, 1815-1821.
- Lagasca y Segura M. Genera et species plantarum, quae aut novae sunt aut nondum recte cognoscuntur. Matriti: ex Typographya Regia; 1816. p. 30.
- The International Plant Names Index. <http://www.ipni.org/>
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Miquel Bernades i Claris. El gènere *Clarisia* i la *Clarisia volubilis*. Annals de Medicina. 2014;97(3):134-138.
- Barnades A. Instruccion sobre lo arriesgado que es, en ciertos casos, enterrar a las personas, sin constar su muerte por otras señales mas que las vulgares; y sobre los medios mas convenientes para que vuelvan en sí los anegados, ahogados con lazo, sofocados por humo de carbon, vaho de vino, vapor de pozos, ù otro semejante; pasmados de frio, tocados del rayo, y las criaturas que nacen amortecidas. Madrid: Imprenta de D. Antonio de Sancha; 1775.
- Ruiz H, Pavón J. Florae peruviana, et chilensis prodromus, sive novorum generum plantarum peruvianarum, et chilensium descriptiones, et icones. Descripciones y láminas de los nuevos géneros de plantas de la flora del Perú y Chile por don Hipólito Ruiz y Don Joseph Pavón, botánicos de la expedición del Perú, y de la Real Academia Médica de Madrid. Madrid: Imprenta de Sancha; 1794.
- Disertacion botanica; de la verdadera descripcion de una planta conocida nuevamente con el nombre de *Clarisia volubilis*. Por D. Pedro Abat, correspondiente del Real Jardin Botánico de Madrid, y Socio Botánico. A: Real Sociedad de Medicina y demás Ciencias de Sevilla: Memorias academias de la Real Sociedad de Medicina, y demas ciencias de Sevilla. Extracto de las obras presentadas en ella en el año de 1792. Formado por el Dr. D. Ambrosio Maria Ximenez de Lorite y Anguita. Tomo décimo. Sevilla: Felix de la Puerta; 1792. p. 418-38.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Miquel Bernades i Mainader. El gènere *Barnadesia* i altres epònims. Annals de Medicina. 2014;97(1):33-38.
- Bernades M. Principios de Botánica sacados de los mejores escritores, y puestos en lengua castellana por el Doctor Don Miguel Barnades, primer Profesor de Botanica en el Real Jardin de Madrid, y Socio Honorario de la Real Academia Medica Matritense. Parte primera con las estampas necesarias. Madrid: Imprenta de Antonio Perez de Soto; 1767.
- Linné C. Supplementum plantarum systematis vegetabilium editionis decimae tertiae, Generum plantarum editionis sextae, et Specierum plantarum editionis secundae. Brunsvigae: Impensis Orphanotropei; 1781.
- Bernal Villegas J, Gómez Gutiérrez A. A impulsos de una rara resolución: el viaje de José Celestino Mutis al Nuevo Reino de Granada, 1760-1763. Bogotá: Editorial Pontificia Universidad Javeriana. Universidad del Rosario; 2010. p. 151.
- Graells MP. Ramilletes de plantas españolas escogidas por el doctor D. Mariano de la Paz Graells, académico de número de la Sección de Ciencias Naturales. Madrid: Imprenta y librería de D. Eusebio Aguado; 1859.

- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els gèneres *Campderia*. Annals de Medicina. 2015;98(3):127-132.
- Campderá F. Monographie des Rumex, précédée de quelques vues générales sur la famille des Polygonnées. Paris, Londres, Strasbourg, Montpellier: Treuttel et Würtz; 1819.
- Lagasca M. Amenidades naturales de las Españas: ó bien disertaciones varias sobre las producciones naturales espontáneas, ó conaturalizadas en los dominios españoles. Por Mariano La Gasca. Tomo I. Número segundo. Madrid: Por Ibarra, Impresor de cámara de S. M; 1821. p. 99.
- Plassan JR. Mémoire sur le *Campderia*, genre nouveau de la famille des Bromeliacées; par M. Achille Richard. (Extrait). Botanique. Société d'Histoire Naturelle de Paris. Mars 1822. Bulletin des Sciences. Société Philomatique de Paris. 1822;79.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Joaquim Codina: de la falguera *Pteris codinae* al gènere *Codinaea*, tot passant per alguns altres fongs. Annals de Medicina. 2017;100(3):133-140.
- Guardiola E, Baños JE. Joaquim Codina i Vinyes. Algunes dades entorn al seu naixement fa 150 anys. Annals de Medicina. 2018;101(2) En premsa.
- Codina y Viñas J. Apuntes para la flora de La Sellera y su comarca. Girona: Imp. y Lib. de Dolores Torres; 1908.
- Cadevall i Diars J (Font i Quer P, col·l.). Flora de Catalunya. Vol 6. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Generalitat de Catalunya; 1936. p. 345.
- Maire R. Fungi Catalaunici. Contributions à l'étude de la flore mycologique de la Catalogne. Treballs del Museu de Ciències Naturals de Barcelona. Sèrie Botànica. Vol. 15. N. 2. Barcelona: Museu de Ciències Naturals; 1933.
- Görz R. Les saules de Catalogne. Cavanillesia Rerum Botanicarum Acta. 1929;2:97-158.
- Maire R. Fungi Catalaunici. Series altera. Contributions à l'étude de la flore mycologique de la Catalogne. Publicacions de l'Institut Botànic. Vol. 3. N. 4. Barcelona: Institut Botànic de Barcelona; 1937.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Antoni Condal i els gèneres *Condalia*. Annals de Medicina. 2017;100(1):27-32.
- Cavanilles AJ. Descripción de cinco géneros nuevos y de otras plantas con cinco láminas. Anal Hist Nat Madrid. 1799;1(9):39-40.
- Baños JE, Guardiola E. Eponímia mèdica catalana: el lligament de Gimbernat. Annals de Medicina. 1999;82(4):220-222.
- Gimbernat A. Nuevo método de operar en la hernia crural. Madrid: Imprenta de la Vda. de Ibarra, 1793.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. L'opiata Masdevall. Annals de Medicina. 2008; 91(2):91-95.
- Masdevall J. Relación de las epidemias de calenturas pútridas y malignas, que en estos últimos años se han padecido en el principado de Cataluña; y principalmente de la que se descubrió el año pasado de 1783 en la ciudad de Lérida, Llano de Urgel y otros muchos corregimientos y partidos, con el método feliz, pronto y seguro de curar semejantes enfermedades. Madrid: Imprenta Real; 1784.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Ramon Masferrer i la *Sempervivum masferrerii*. Annals de Medicina. 2018;101(1):41-47.
- Hillebrand G. *Sempervivum masferrerii* (Subgen. *Aeonium*), nueva especie de la flora canaria. Anales de la Sociedad Española de Historia Natural. 1881;10:137-8.

- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Francesc Micó: l'*Auricula ursi myconi* i el gènere *Miconia*. Annals de Medicina. 2012;95(1):30-35
- Micó F. Alivio de los sedientos, en el qual se trata de la necesidad que tenemos de beber frío, y refrescado con nieve, y las condiciones que para esto son menester, y cuáles cuerpos lo pueden libremente soportar. Barcelona: Casa de Diego Galan; 1576.14
- Daléchamps J. Historia generalis plantarum. Lió: apud Gulielmum Rouillium; 1586-1587. p. 817.
- Daléchamps J. Historia generalis plantarum. Lió: apud Gulielmum Rouillium; 1586-1587. p. 817.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims d'Antoni Palau: el gènere *Palaua* i l'*Aloysia citrodora* Palau. Annals de Medicina. 2013;96(3):124-129.
- Palau Verdera A. Parte práctica de botánica del caballero Cárlos Linneo que comprehende las clases, órdenes, géneros, especies y variedades de las plantas, con sus caracteres genéricos y específicos, sinónimos mas selectos, nombres triviales, lugares donde nacen, y propiedades. Madrid: Imprenta Real. 8 volums. 1784-1788.
- Cavanilles AJ. Dissertatio botanica de sida, et quibusdam plantis quae cum illa affinitatem havent. Parisiis: Apud Franciscum amb. Didot; 1785.
- Foy F. Curso de materia médica ó de farmacología, traducido del que escribió en francés F. Foy; refundido y arreglado por el Dr. D. Juan Bautista Foix y Gual. Tomo 1. Barcelona: Imprenta de J. Verdager; 1838. p. 140-1.
- Armada J, Barra A. On *Aloysia Palau* (Verbenaceae). Taxon. 1992;41(1):88-90.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Benet Paltor i el gènere *Paltoria*. Annals de Medicina. 2016;99(3):135-138.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Joan Ignasi Puiggarí: de fongs, falgueres, molses, líquens, algues, altres plantes i algun insecte. Annals de Medicina. 2016;99(1):41-45.
- Spegazzini C. Fungi puiggariani. Pugillus 1. Boletín de la Real Academia Nacional de Ciencias de Córdoba. 1889;11:381-622.
- Casas Sicart C. Aportaciones a la flora briológica de Cataluña. Musgos y hepáticas del Montseny. Anales del J. Botánico A. J. Cavanilles. 1959;16(1):121-226.
- Puiggarí JI. Noticia sobre algunas criptógamas nuevas halladas en Apiahy, provincia de San Pablo en el Brasil. Anales de la Sociedad Científica Argentina. 1881;11:201-16.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. El gènere *Quería*. Annals de Medicina. 2015;98(1):33-39.
- Gómez Ortega C. Noticias y descripción de la *Quería*. A: Continuación de la Flora Española, ó Historia de las plantas de España, que escribía Don Joseph Quer, cirujano consultor del Ejército, académico del Instituto de Bolonia, de la Real Academia Médica Matritense, y primer profesor del Real Jardín Botánico de Madrid: / Ordenada, suplida y publicada de orden del Rey nuestro señor, y con encargo y dirección de su Real Protomedicato por el Dr. don Casimiro Gomez de Ortega... Tomo VI. Madrid: Por D. Joaquín Ibarra, Impresor de Cámara de S. M.; 1784. p. 665-7.
- Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. El gènere *Soliva*. Annals de Medicina. 2013;96(1):27-31.
- Observaciones de historia natural hechas en España y América por Pedro Loeffling: traducidas del sueco, segun edicion de Cárlos Linneo, por D. Ignacio de Asso. Anales de Ciencias Naturales. 1801;3:278-94.

Ruiz López H. Relación del viaje hecho a los reynos del Perú y Chile por los botánicos y dibuxantes enviados para aquella expedición, extractado de los diarios por el orden que llevó en estos su autor Don Hipólito Ruiz. Publicado por primera vez por la Comisión de Estudios retrospectivos de Historia Natural de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales de Madrid y revisada y anotada por el vocal de la misma R. P. A. J. Barreiro, O.S.A. Madrid: Est. Tipografico Huelves y Compañía; 1931. p. 112, 116, 464, 465, 520.

Boletín de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. 1903;2(5):160-1.

Puiggariopsis Menzel. A: Ireland RR, Buck WR (eds.). Some Latin American genera of *Hypnaceae* (Musci). Smithsonian contributions to botany. Vol 93. Washington: Smithsonian Institution Scholarly Press; 2009. p. 67-8.

Taula 1. Quinze metges catalans, el nom dels quals ha donat lloc a noms de plantes

Metge català	Nom/s de planta/es
Joan Francesc Bahí i Fontseca	Gènere Bahia
Miquel Bernades i Claris	Gènere Clarisia, Clarisia volubilis Abat
Miquel Bernades i Mainader	Gènere Barnadesia, Genista barnadesii Graells
Francesc Campderà i Camín	Gèneres Campderia. Campderia Lag., Campderia sicula Lag., Campderia floribunda Benth., Campderia lindeniana Benth., Campderia A. Rich
Joaquim Codina i Vinyes	Gènere Codinaea, Lapidella Codinae Maire, Pteris codinae Cad. et Pau, Salix catalaunica Sennen f. codinae Görz, Cortinarius codinae Maire
Antoni Condal	Gèneres Condalia
Antoni de Gimbernat i Arboç	Gènere Gimbernatia
Josep Masdevall i Terrades	Gènere Masdevallia
Ramon Masferrer i Arquimbau	Sempervivum masferreri Hillebr
Francesc Micó	Gènere Miconia, Auricula ursi myconi Dalech
Antoni Palau i Verdera	Gènere Palaua
Benet Paltor i Fité	Gènere Paltoria
Joan Ignasi Puiggarí	Falgueres, molses, hepàtiques, algues, diatomàcies, fongs...: Puiggarii, Puiggaria, Puiggariella, Puiggariopsis, Puiggariana...
Josep Quer i Martínez	Gènere Queria
Salvador Soliva	Gènere Soliva